Dagsettning: 31.01.2021
Hr. Formaður, Bergþór Ólason
B/t. Umhverfis- og Auðlindaráðherra, Alþingishúsinu v. Austurvöll 150 Rvk
Athugasemdir Jóhann Björgvinssonar, áhuga fjallamanns um frumvarp til laga um Hálendisþjóðgarð, Þingskjal 461 – 369. mál.
Samantekt athugasemda.

1. Almenningur sviptur eign sinn og stjórnun sett í hendur fámennra hreppa.
2. Stjórnunarfyrirkomulag flókið og ólýðræðislegt.
3. Mörk óljós og friðun nær yfir óljóst svæði í umhverfinu
4. Framsal löggjafarvalds með víðtækum heimildum til stjórnunar og reglugerðasetningar. Öll vera almennings er háð góðfúslegu leyfi stjórnarinnar.
5. Hætta við að komið verði á flóknu leyfakerfi.
6. Atvinnustefna – mismunun.
7. Lögregluvald - marka betur
8. Gjaldtöku takmörk sett. Jákvætt.
9. Lokaorð.

Almenningur sviptur eign sinn og stjórnun sett í hendur fámennra hreppa.
Þjóðlenda er land sem enginn á og menn hafa haft frjálsan aðgang að með þeim takmörkunum sem lög setja. Það eru ekki íbúar nærliggjandi hreppa sem eiga landið heldur öll þjóðin þó sumir bændur hafi þar óbein eignarréttindi.
Stjórnunarfyrirkomulagið verður þannig að meirihluti bæði í umdæmisráðum og stjórn Þ.garðsins verður í höndum nærsamfélagsins, sveitarstjórnarmanna og bænda með óbein eignaréttindi á svæðinu. Þannig er þjóðin svipt umráðum yfir eign sinni. Í þessu sambandi verður að greina á milli skipulagsvald og umráða. Stjórnin fer með umráð landsins en verður að lúta skipulagsvaldi eins og aðrir eigendum, hver svo sem fer með það vald. Alþingi getur takmarkað skipulagsvald einstakra eða allra sveitarfélaga sbr. 78. gr. 1. mgr. stjórnarskrár ef almannhagsmunir krefjast þess og þá með lögum.
Engin lýðræðisleg aðkoma er fyrir almenning að hafa áhrif. Aðkoma ferðafélaga er nánast engin. Þau hafa saman einn fulltrúa og einhver umhverfissamtök annann, samtals tvo fulltrúa. Þessi félög eru sögð um 600 talsins á landinu með ólíkar þarfir og með mikinn fjölda félagsmanna. Útilokað að einn fulltrúi ferðafélaga geti gætt hagsmuna þeirra allra. Hingað til hefur hagsmunum jeppamanna verið fórnað í VJÞ sem dæmi. Sama er um umhverfissamtökin. Þeirra sjónarmið eru líka ólík. Þá er í frumvarpinu óljóst ákvæði um umræður um nýtingu sem hefur ekkert gildi sjá 6. tl. 3. gr. af því hún er ekkert skýrð og henni frekar ætlað til að blekkja almenning.
Engar reglur eru um hvernig fulltrúar ferða- og náttúruverndarsamtaka eru valdir.

Þessir gallar eru svo miklir að hætt er við að almenningur rísi upp og krefjist þjóðaratkvæðagreiðslur um frumvarpið. Getur þjóðin þolað frekari framsal eigna sinna að henni forspurðri?

Stjórnunarfyrirkomulag flókið og ólýðræðislegt.

Það sem næst kemst að fulltrúar séu lýðræðislega kjörnir er að sveitarstjórnarmenn sitja í valdalausum svæðisráðum. Í hverju svæðisráði sitja 6 fulltrúar frá nærsamfélaginu af 9 fulltrúm. (aðrir eru einn fyrir öll ferðafélög, annar fyrir öll náttúruverndarsamtök og svo einn fyrir ferðaþjónustuna.) Þá er ekki ljóst hvort þessir aðilar eru líka úr nærsamfélaginu eða valdir af öllu landinu. Furðuleg er lokamálsgrein 2. tl. 11. gr. í þessu sambandi Þar sem ferðaþjónustan annars vegar og ferðafyrirtæki í heimabyggð eiga að velja saman einn fulltrúa. Ekkert er sagt hvernig þau eiga að sammælast um hann.

Það eru svo þessi meirhluti í hverju svæðisráði sem velur meirihluta stjórnar þjóðgarðsins. Þannig er stjórnin einnig slitin úr lýðræðislegum tengslum við nærsamfélagið.

Það er mikil undiralda í samfélaginu gegn skrifræðisbákninu þó hún hafi ekki náð sama skriði hér og víða erlendis. Það ætti ekki að storka þeim sem gætu fylgt erlendu bylgjunni. Það að fela þriðjung landsins í umráð ólýðræðislegs bákns undir stjórn fámenns hóps manna getur skapað gífurleg óánægju.

Mörk óljós og friðun nær yfir óljóst svæði í umhverfinu.

Mörk garðsins eiga að vera sömu og mörk þjóðlenda á Hálendinu. Þar að auki hefur þessi ólýðræðislega stofnun völd út fyrir þau mörk og er ekkert tilgreint hversu vítt svæði það er. Þá er heimildi til að stækka garðinn og þar með auka birgði ríkissjóðs án aðkomu Alþingis.

Framsal löggjafarvalds með víðtækum heimildum til stjórnunar og reglugerðasetningar.

Í frumvarpinu eru mjög víðtækar reglurgerðarheimildir, þá er ákvæði um stjórnunar og verndaráætlun þannig að ólýðræðislega stjórn Garðsins getur sett hvaða reglur sem er sem gilda innan hans. Hér er um þriðjung landsins að ræða og það má stækka svæðið í það óendanlega. Samkvæmt stjórnarskrá er löggjafarvaldið hjá Alþingi. Það getur heimilað nánari skýringar og útfærslur á lagaákvæði. Það er hins vegar nokkuð djarft teflt í því framsali sem lagt er til og spurning hvort það standist stjónarskrá. Það væri t.d. ekkert óeðlilegt að stjórnunar og verndaráætlunin færi fyrir Alþingi og þannig væri einhver snefill af lýðræðislegri aðkomu að stjórnun Garðsins. Þá finnst mér nauðsynlegt að yfirfara víðtækar reglugerðarheimildi með sömu sjónarmið í huga.

Atvinnustefna – mismunun.

í 2. mgr. 20. gr. er atvinnufyrirtækjum mismunað. Það stenst hvorki jafnræðisákvæði stjórnarskrá eða EES samninginn. Af augljósum ástæðum eru fyrirtæki í nærsamfélaginu í yfirburða stöðu til þjónustu við Garðinn. Það er hins vegar ekki rétt að mínu mati að ríkisfyrirtækið Hálendisþjóðgarður mismuni í sinni starfsemi. Það er ótækt að stjórn Garðsins geti hyglað ákveðnum fyrirtækjum á kostnað annarra. Svoleiðis eiga opinber fyrirtæki ekki að starfa þó spilling sé víða. Það er óþarfi að setja hana í lög.

Nærsamfélagið það þjónar ríkisfyrirtækinu og ekkert er óeðlilegt við það. Alþingi kaupir aðföng sín í Reykjavík. En að einkafyrirtækjum sé mismunað t.d. að bjóða framkvæmdir aðeins út í nærsamfélaginu eins og ákvæðið gefur möguleika á er algjörlega ótækt.

Lögregluvald landvarða

Landvörðum er heimilt að stöðva för manna og vísa þeim á brott úr þjóðgarðinum. Þó það geti verið nauðsynlegt að landverðirni geti stöðvað för manna þegar um spjöll á náttúrunni er að ræða þá þarf að skýra þessar valdheimildir betur. Brottvísun úr Garðinu er líka einkennilegt úrræði. Ef manni er vísað brott má hann aldrei koma aftur eða nægir að fara út úr Garðinum og koma strax aftur? Hvaða skilyrði eru fyrir slíkri brottvísun. Ræðstu hún af hugarástandi viðkomandi varðar? Beiting lögregluvalds eru takmörk sett eins og annars opinbers valds og nauðsynlegt að skýra það betur.

Gjaldtöku takmörk sett.

Það fer vel á því að enda á jákvæðum nótum. Gjaldtaka í VJÞ endurspeglar ekki kostnað við leyfisveitinguna. Í þessu frumvarpi er skýrt við hvað má miða í gjaldtöku. Það er gott.

Lokaorð.

Sú undiralda sem myndast hefur í samfélaginu gegn þessu frumvarpi er meðal náttúruunenda sem alls ekki eru á móti friðun, þvert á móti. Það sem vakti fólki til andstöðu hefur verið stjórnun VJÞ þar sem menn telja að hafi ekki verið farið að lögum.

Mörg áhugafélög hafa unnið mikið starf til að gera hálendið aðgengilegt. Menn mörkuðu slóða í upphafi með fjórhjóladrifsbílum, ferðafélög fóru að byggja upp skála sem gerði lengri dvöl þægilegri, gangnamenn höfðu bygg sín afdrep o.s. fr. Allir þessir aðilar eru tilbúnir til að leggja sitt lóð á vogarskálarnar til frekari uppbyggingar og verndunar hálendisins. Það er mikilvægt að hugsa málið í samræmi við söguna, byggja upp frá þegar lögðum grunni en brjóta ekki allt niður fyrir ólýðræðislega stofnunarvæðingu en fyrst og fremst er hálendið eign allra og á að vera í stjórn allra.

Virðingarfyllst

Jóhann Björgvinsson.
Stafholt 22
Akureyri 603
S 855-1616